

De huiszwaluw is een populaire soort. Vogelwerkgroepen houden de aantallen nauwgezet bij, vaak al decennia lang. Trends tussen regio's zijn tegenstrijdig, maar landelijk neemt deze Rode Lijst-soort de laatste tien jaar weer toe. Waarom is niet duidelijk; zeker is wel dat het weer tijdens cruciale fases in de jaarcyclus een rol speelt, in én buiten de broedtijd.

De huiszwaluw, van oorsprong een klifbroeder, is nu een uitgesproken gebouwenbroeder. Anders dan de boerenzwaluw nestelt hij aan de buitenkant van gebouwen, hoewel in België en Noord-Frankrijk als recent fenomeen huiszwaluwen steeds vaker in stallen en schuren broeden. Een ander belangrijk ecologisch verschil met de boerenzwaluw is dat de huiszwaluwen niet aan vee zijn gebonden en hoger in de lucht foerageren dan boerenzwaluwen. Ook op trek en in de overwinteringsgebieden in Afrika is dit het geval.

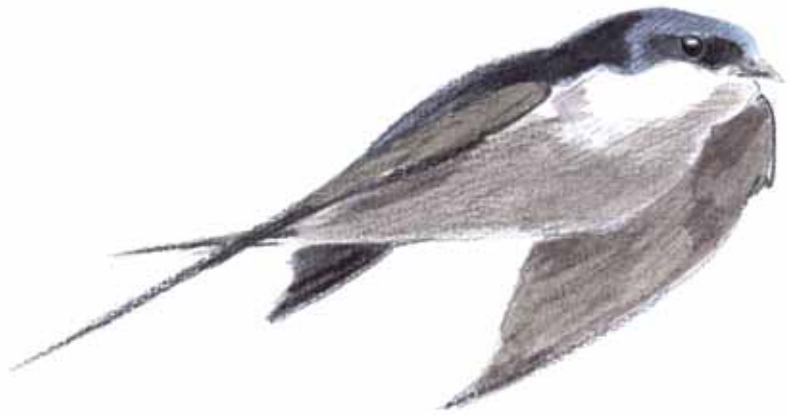
Open water, schone lucht

Voor huiszwaluwen in de broedtijd is een zekere openheid van het landschap en de aanwezigheid van open water belangrijk. Boven meren, kanalen en rivieren vinden ze, ook bij slecht weer, nog genoeg voedsel. Het is daarom niet toevallig dat in Nederland de grootste kolonies in het IJsselmeergebied worden gezien. Huiszwaluwen broeden in Nederland vooral in agrarisch gebied, in dorpen en aan de randen van steden; elders in Europa worden wel kolonies in grotere steden gevonden. In de jaren zeventig was dat ook nog in Nederland het geval. Afname van huiszwaluwen in steden is in Tsjechië en in Engeland wel in verband gebracht met luchtvervuiling, resulterend in minder insecten. In Londen, Birmingham en Manchester namen huiszwaluwen weer toe nadat de lucht door milieuwetgeving schoner was geworden.

Kunstnest niet erg gewaardeerd

Essentieel voor de nestbouw is kleiige modder, die binnen maximaal 500 meter rondom de kolonie te vinden moet zijn. In tijden van grote droogte vertraagt de nestbouw omdat dan de modder verhardt. Overigens

Huiszwaluwen nemen toe, ijs

bouwen huiszwaluwen alleen bij droog weer, want dan droogt de aangebrachte modder snel en kunnen ze progressie maken bij de nestbouw. Huiszwaluwen prefereren zelfgebouwde nesten boven de kunstnesten die vaak door zwaluwbeschermers worden opgehangen. Oude moddernesten worden het eerst bezet.

Zelfgebouwde nesten worden ook vaker voor tweede broedsels gebruikt. Het gaat dan om oudere, ervaren vogels, die vroeg in het seizoen zijn begonnen met broeden. Zwaluwen bouwen nog liever de fundamenten van een oud nest op, dan dat ze kunstnesten bezetten. Hoewel kunstnesten schoon zijn en geen parasieten herbergen (zoals luisvliegen), blijken die toch tweede keus te zijn. Een moddernest zou wel eens als sterk seksueel signaal kunnen dienen, bepalend voor de keuze van partner en nestplaats.

Raadselachtige weerseffecten

Omdat de nesten gemakkelijk zijn te tellen, mag de huiszwaluw zich verheugen in veel aandacht van vogeltellers. Huiszwaluwen blijken vooral in de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw sterk in aantal te zijn afgenomen. Tot in de nieuwe eeuw kabbelden de aantallen door op een laag niveau. Uit monitoringdata van Sovon blijkt dat de trend van huiszwaluwen in de laatste tien jaar wijst op 'matige toename'. Uit regionale tellingen zouden andere conclusies kunnen worden getrokken, omdat de aantalsontwikkelingen per regio vaak sterk verschillen. De oorzaken moeten vooral gezocht worden in het effect van het weer in en buiten de broedtijd. Vooral neerslag en temperatuur hebben, in combinatie met elkaar, op een complexe, nog niet ontrafelde

manier invloed op de overleving van zowel volwassen als jonge vogels.

Onvindbaar in Afrika

Zoveel we weten over huiszwaluwen in de broedtijd, zo weinig weten we over huiszwaluwen buiten de broedtijd. Zelfs waar huiszwaluwen in Afrika slapen is een groot mysterie. Grote slaappleatsen in riet, zoals van boerenzwaluwen, zijn niet bekend. Er wordt zelfs gesuggereerd dat huiszwaluwen voornamelijk in de lucht slapen, hoewel ze tijdens de trek in kleine aantallen wel slapend aan huizen of in maïs zijn aange troffen. Verder zijn er bijzonder weinig terugmeldingen van geringde vogels. Ergens in tropisch Afrika, daar moeten ze zitten. Waar precies en welke trekwegen ze gebruiken is niet bekend.

Engelse onderzoekers van de BTO hebben daarom in 2013 enkele huiszwaluwen voorzien van een minuscule, lichtgewicht geolocator, van het type dat in Nederland bij boerenzwaluwen is gebruikt. Het is van belang dat we weten wat de huiszwaluwen in Afrika uitspoken, omdat wellicht hier de sleutel ligt van de aantalsveranderingen.

Droogte pakt negatief uit

Van veel Afrikagangers, vooral van Sahel-overwinteraars als grasmus, rietzanger en oeverzwaluw, weten we dat neerslagcijfers in het overwinteringsgebied sterk corresponderen met de winteroverleving, waarbij droogte een negatief effect heeft. Huiszwaluwen overwinteren waarschijnlijk (zuid) oostelijker dan oeverzwaluwen, in vochtiger delen van Afrika; wellicht in Guinee, Sierra Leone, Liberia, Ivoorkust, Togo, Benin en Nigeria. Uit Engels en Italiaans onderzoek zijn er aanwijzingen dat ook de overleving

en weder ten spijt

van huiszwaluwen afneemt bij droogte in de overwinteringsgebieden, maar minder dan van oeverzwaluwen. Nattere gebieden herbergen een groter vegetatievolume en meer insecten en zijn ook nog geschikt als voedselgebied wanneer er een tijd weinig regen valt. In drogere gebieden heeft wel of geen regenval veel meer effect op volume en dekking van de vegetatie en dus de beschikbaarheid van insecten.

In Italiaanse huiszwaluwpopulaties lijkt er verder een verband te zijn tussen de broedvogelindex en de regenval in het voorafgaande jaar in maart en april: de periode vlak voor en tijdens de broedtijd van Italiaanse huiszwaluwen. Als het in die periode weinig regent, dan is de vegetatie slecht ontwikkeld en is er weinig voedsel; dit zou resulteren in een laag broedsucces. In Nederland heeft langdurige droogte effect op de nestbouw; er is dan te weinig modder en de nestbouw stopt.

Kou kan catastrofaal zijn

Huiszwaluwen zijn als luchtfoeragerende insectenetters gevoelig voor extreem weer.

Plotselinge invallen van bijzonder koud weer kunnen tijdens voor- en najaarstrek, maar ook in de broedtijd desastreuze gevolgen hebben voor huiszwaluwen, ook op populatieniveau. Van deze catastrofes zijn veel voorbeelden bekend. Zo werden in de herfst van 1974 honderdduizenden, wellicht miljoenen, huis- en boerenzwaluwen verrast door slecht weer rond de Alpen. Honderdduizenden verzwakte zwaluwen werden

daarop met vliegtuigen en vrachtwagens naar Zuid-Europa getransporteerd. Slecht weer in juni kan tot verlies van broedsels leiden. In Nederland werkte het koude voorjaar van 2013 sterk vertragend op de vestiging en start van de eileg van zwaluwen omdat er veel te weinig voedsel was. Juli was echter weer erg warm en toen was er veel voedsel. De huiszwaluw moet met al deze grillen van het weer zien om te gaan. ●

